

## مقاله پژوهشی: علائق و منافع ژئوپلیتیکی ایالات متحده آمریکا در کشور سوریه

20.1001.1.20084897.1400.19.86.10.7

سیدیحیی صفوی<sup>۱</sup>، سعداله زارعی<sup>۲</sup>، علی اصغر بیک بیلندی<sup>۳</sup>، جواد رفیعی راد<sup>۴</sup>

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۱۰

### چکیده

تحولات سریع جهان در دهه‌های اخیر باعث شده است تا دنیا با محیطی آشوبناک و پر ابهام مواجه و برنامه‌ریزی در دنیای پیچیده امروز، بدون آگاهی از آنچه در پیرامون ما می‌گذرد، امکان‌پذیر نیست. منطقه غرب آسیا با داشتن منابع غنی انرژی از یک‌سو و موقعیت خاص ژئوپلیتیک از سوی دیگر، حوزه منفعتی غیرقابل اغماض برای قدرت‌های بزرگ محسوب می‌شود. این در حالی است که این منطقه نه تنها بانظم سیاسی-اقتصادی آمریکا هماهنگی ندارد بلکه به شدت از پتانسیل مقاومت و مقابله برخوردار است. این تحقیق باهدف تعیین علائق و منافع ژئوپلیتیکی ایالات متحده آمریکا در کشور سوریه انجام و سؤال این است که علائق و منافع ژئوپلیتیکی (اقتصادی، سیاسی، نظامی) ایالات متحده آمریکا در کشور سوریه کدام‌اند؟ در این پژوهش توسعه‌ای-کاربردی که با رویکرد آمیخته انجام شده، با بهره‌گیری از پرسشنامه محقق ساخته و نظر ۵۰ نفر خبرگان و روش‌های مطالعه کتابخانه‌ای و تحقیقات میدانی گردآوری اطلاعات انجام شده است. پس از آن برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا با استفاده از هم‌پوشانی ادبیات تحقیق، اسناد و مدارک و مصاحبه‌ها، با ابزار تحلیل محتوی و تحلیل گفتمان علائق ژئوپلیتیکی ایالات متحده آمریکا در کشور سوریه احصاء و در مرحله بعد با استفاده از روش آماری آزمون خی ۲ برای بیان درصد اطمینان از معناداری پاسخ جامعه آماری استفاده گردید که در نهایت ۴ مورد در بُعد اقتصادی، ۵ مورد در بُعد سیاسی و ۵ مورد در بُعد نظامی به‌عنوان علائق و منافع ژئوپلیتیکی ایالات متحده آمریکا در کشور سوریه تعیین گردید.

**واژگان کلیدی:** آمریکا، سوریه، علائق ژئوپلیتیکی، اقتصادی، سیاسی، نظامی.

۱ استاد جغرافیای سیاسی و هیئت علمی دانشگاه

۲ دکترای امنیت ملی و هیئت علمی دانشگاه

۳ دکترای مدیریت نظامی راهبردی و هیئت علمی دانشگاه

۴ دانشجوی دکتری مدیریت علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) javadra2015@gmail.com

## مقدمه

هنگامی که دومینوی سقوط سران کشورهای عرب از تونس آغاز شد، پیش‌بینی رسیدن این موج به سوریه و ایجاد منازعه‌ای گسترده در سطوح مختلف داخلی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای دشوار بود، اما باگذشت اندک زمانی پس از گسترش اعتراضات در سوریه، تلاش بازیگران مختلف برای جهت‌دهی تحولات به نفع خود آغاز و منازعه تمام‌عیاری در این نقطه حساس از غرب آسیا میان بازیگران مختلف منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای شروع شد. به دنبال خیزش‌های مردمی در کشورهای تونس و مصر از ژانویه ۲۰۱۱، اعتراضات در شهرهای مختلف سوریه هم آغاز و معترضان خواهان کناره‌گیری بشار اسد از قدرت شدند. ادامه اعتراضات باز شدن پای قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای را به دنبال داشت و در دو جبهه، طرفداران حفظ وضع موجود و طرفداران تغییر وضع موجود در مقابل هم قرار گرفتند. کشورهای غربی به رهبری آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن بر عزل بشار اسد و در مقابل کشورهای روسیه، چین و ایران بر اصلاح مسالمت‌آمیز اوضاع تأکید کردند. با شدیدتر شدن درگیری‌ها و ناکامی اقدامات دیپلماتیک در برکناری اسد، سیاست مسلح کردن گروه‌های معارض آغاز و سوریه به سمت جنگ داخلی پیش رفت. از طرفی آمریکایی‌ها تلاش کرده‌اند تا به نوعی با ترغیب رهبران این کشورها برای پیش گرفتن اقدامات اصلاحی، روند بحران را در این منطقه کنترل کنند؛ با این حال، تاکنون روش مصلحه و مذاکره در کشورهای یادشده به نتیجه مفیدی ختم نشده است. در واقع، ماهیت نظام سنتی قبیله‌ای در این کشورها ظرفیت و قابلیت‌های لازم را برای پذیرش تساهل سیاسی و محدودسازی قدرت از راه مشارکت سایر گروه‌ها ندارد. در چنین شرایطی، آمریکایی‌ها نیازمند ایجاد نوعی توازن رفتاری در روابط خود با این دسته از کشورها در منطقه خلیج فارس هستند. (جعفری و منفرد، ۱۳۹۰: ۵۲) از این رو این مقاله بر آن است که به بررسی علائق و منافع ژئوپلیتیکی آمریکا در سوریه بپردازد.

این پژوهش از آن جهت اهمیت دارد که موجب برداشت صحیح و اصولی از علائق ژئوپلیتیکی آمریکا با کارکردهای متفاوت در قالب عوامل محیطی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) شده و می‌تواند تأثیر عمده‌ای در تدوین راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران در سوریه با نگاه به آینده و آرمان‌گرا در عین واقع‌بینی داشته باشد و ضرورت این پژوهش از آن جهت است که نداشتن

راهبردهای دفاعی مناسب در سوریه مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیک آمریکا، باعث عدم درک صحیح از تهدیدات بالقوه و بالفعل دفاعی کشور شده و نقاط قوت و ضعف، تهدید و فرصت‌های دفاعی ج.ا.ایران در منطقه احصاء نخواهد شد.

هدف اصلی تحقیق، تعیین علائق و منافع ژئوپلیتیکی آمریکا در کشور سوریه است و اهداف فرعی شامل تعیین علائق اقتصادی آمریکا در سوریه، تعیین علائق سیاسی آمریکا در سوریه و تعیین علائق نظامی آمریکا در سوریه بوده و سؤال اصلی تحقیق این است که علائق و منافع ژئوپلیتیکی آمریکا در کشور سوریه کدام‌اند؟ و سؤالات فرعی این است که علائق اقتصادی، سیاسی و نظامی آمریکا در سوریه کدام‌اند؟

### مبانی نظری

#### – پیشینه تحقیق:

غلامعلی رشید در سال ۱۳۸۷ در یک مطالعه زمینه‌ای-موردی تحت عنوان نقش عوامل ژئوپلیتیک در راهبرد دفاعی ج.ا.ایران نسبت به عراق معتقد است که عوامل ژئوپلیتیک، موقعیت جغرافیایی، ظرفیت‌های کمی و کیفی جمعیت، نهادهای سیاسی - فرهنگی و اجتماعی، پیوستگی و تجانس فرهنگی، دین و مذهب، ویژگی‌های نظام ج.ا.ایران و شرایط جغرافیایی طبیعی بر راهبردهای دفاعی ایران تأثیر مثبت داشته و آن را تقویت و عوامل ژئوپلیتیک اقلیت‌های قومی و مذهبی، اختلافات ارضی و مرزی، عوامل ساختاری در بخش دفاع بر راهبردهای دفاعی ایران تأثیر منفی داشته و موجب تضعیف آن شده‌اند.

محمدرضا حافظ‌نیا و همکاران در سال ۱۳۸۹ در مقاله‌ای توصیفی - تحلیلی تحت عنوان الگوی نظری طراحی راهبرد دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی به این نتیجه رسیدند که منابع، امکانات و ابزارهایی که برای طراحی یک راهبرد مورد توجه قرار می‌گیرند، در موارد زیادی از نظر موضوع و مصداق، با عوامل شناخته‌شده ژئوپلیتیکی تطابق دارند، از جمله می‌توان به موقعیت استراتژیک و ژئواستراتژیک، وضعیت اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، فرهنگی، جنبه‌های طبیعی و فیزیکی سرزمین نظیر شکل، وسعت و نیز موقعیت‌های ارتباطی، دریایی، ساحلی و نوع و میزان منابع طبیعی و کمیت و کیفیت منابع انسانی و عناصر فرهنگی و تاریخی ... اشاره کرد.

رسول افصلی و همکاران در سال ۱۳۹۵ در مقاله‌ای موردی - زمینه‌ای تحت عنوان بررسی و تحلیل پیامدهای ژئوپلیتیکی بحران سوریه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه رسیدند که با تداوم بحران سوریه، تهدیداتی مانند؛ برهم خوردن ساختار قدرت و تضعیف جایگاه و نفوذ منطقه‌ای ایران، از بین رفتن حلقه ارتباطی و پل ژئوپلیتیکی محور مقاومت و در نتیجه گسست فضایی در این محور، سرنگونی متحد راهبردی و از بین رفتن عمق استراتژیک ایران در منطقه و قدرت‌گیری رقبا و دشمنان محور مقاومت در غرب آسیا از پیامدهای آن خواهد بود.

مصطفی رشیدی و همکاران در سال ۱۳۹۶ در مقاله‌ای توصیفی - تحلیلی تحت عنوان تحلیل ژئوپلیتیکی جایگاه محور مقاومت و جمهوری اسلامی ایران در مرحله انتقال قدرت جهانی از غرب به شرق به این نتایج رسیدند که محور مقاومت به رهبری جمهوری اسلامی ایران نقش مهمی در انتقال قدرت از غرب به شرق ایفا می‌کند و کشورهای محور مقاومت به ویژه جمهوری اسلامی ایران در انتقال بُعد فرهنگی و ایدئولوژیک قدرت جهانی نقش اصلی را بازی می‌کند.

جمع‌بندی مسائل مطرح‌شده در پیشینه‌های بررسی‌شده حاکی از آن است که موارد مذکور، دربرگیرنده نکات مهمی پیرامون موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی ج.ا.ایران در منطقه غرب آسیا و نیز موقعیت ژئوپلیتیکی کشور سوریه در این تحقیق بوده که از اشتراکات پژوهش‌های مطالعه شده می‌باشند. بررسی‌های انجام‌شده تاکنون، به ارائه تدوین راهبردهای دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران در منطقه آسیای جنوب غربی با رویکرد جبهه مقاومت و گسترش بیداری اسلامی و یا بررسی ژئوپلیتیک کشورهای هدف بوده و تعیین علائق و منافع ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی آمریکا در سوریه، یک مسئله مغفول مانده است.

#### - مفهوم شناسی:

**ژئوپلیتیک:** عبارت است از علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر؛ (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۳۷) شیوه‌های قرائت و نگارش سیاست بین‌الملل توسط صاحبان قدرت و اندیشه و تأثیر آن‌ها بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی در سطح ملی و منطقه‌ای. (میرحیدر، ۱۳۶۹: ۱۸)

**عوامل ژئوپلیتیک:** از جمله عوامل شناخته شده ژئوپلیتیک می توان به موقعیت های استراتژیک و ژئواستراتژیک، موقعیت های ارتباطی، دریایی و ساحلی، جنبه های طبیعی و فیزیکی سرزمین نظیر شکل، وسعت، اوضاع توپوگرافی و اقلیم و وضعیت های اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی و نوع و میزان منابع طبیعی و کمیت و کیفیت منابع انسانی و عناصر فرهنگی و تاریخی و... اشاره کرد. (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۱۴)

**علائق ژئوپلیتیک:** عبارت است از مکمل های فضایی و جغرافیایی مفروض در ماورای مرزها که به لحاظ ساختاری از تجانس برخوردار بوده و به لحاظ کارکردی تأمین کننده نیازها و کاستی های یک کشور محسوب گردد. (همان: ۲۲۱)

#### علائق و منافع ژئوپلیتیکی آمریکا در سوریه

با نگاهی به جنگ های اخیر در منطقه غرب آسیا مشخص می گردد که آمریکا تلاش دارد تا از یک سو با نامن جلوه دادن منطقه و از سوی دیگر ناتوان نشان دادن کشورهای منطقه در حل بحران های منطقه ای حضور خود را توجیه نموده و با استقرار در مناطقی از این کشورها با تبلیغات فراوان ارزش کاربری تجهیزات نظامی را در نظر مقامات این کشورها بالا برده و آنان را ترغیب نمایند تا نسبت به خرید این گونه تجهیزات و یا مشابه آن اقدام نمایند. (روحی، ۱۳۹۴: ۵۵)

از نظرگاه جغرافیایی، سیاسی و امنیتی، با فروپاشی، شوروی سابق به عنوان یکی از قطب های ساختار قدرت جهانی در نیمه دوم قرن بیستم، ساختار ژئوپلیتیک جهانی دچار تحول گردید و آمریکا به عنوان قدرت فرا منطقه ای و جهانی بدون رقیب ماند. (کریم خانی، ۱۳۹۵: ۱۱۰ - ۷۳)

افق های جدید و چشم انداز نوین جغرافیای سیاسی - امنیتی حاکی از آن است که دوره گذار ژئوپلیتیکی آغاز گردیده و منطقه غرب آسیا در بی ثباتی و یا نوعی سیالیت ژئوپلیتیکی قرار گرفته اند. زیرا آمریکا فرصت یافته است تا حضور فیزیکی بیشتری در منطقه پیدا نماید و با اشغال افغانستان و عراق نفوذ خود را در کشورهای حوزه خلیج فارس افزایش دهد. (ساجدی، ۱۳۹۲: ۱۹۰-۱۵۷)

از سوی دیگر شرایط حاکم بر منطقه و تعامل در تکامل ذهنیت نظامی گری و گسترش اندیشه میلیتاریستی مبنی بر عدم وجود امنیت و بحرانی جلوه دادن محیط توسط ایران، به وسیله عوامل فرا منطقه ای و آمریکا افزایش یافته است. با القاء خطر ذهنیت ایران توسط عوامل فرا منطقه ای به ویژه آمریکا برای کشورهای غرب آسیا، سیل تسلیحات، جایگزین درآمدهای نفتی شده و این گونه ثروت ملل منطقه به غارت می رود. (اژدری و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۹)

سیاست خارجی آمریکا در دوران جنگ سرد در غرب آسیا بر پایه حمایت و پشتیبانی از رژیم صهیونیستی و نظام‌های اقتدارگرای ضد کمونیست منطقه و ایجاد امنیت راه نفتی ناحیه به آب-های آزاد بود. فروپاشی شوروی و سپس واقعه ۱۱ سپتامبر مفهوم امنیت ملی از نگاه سیاستمداران آمریکایی را تغییر داد. یک‌جانبه‌گرایی و مبارزه با تروریسم و تضعیف کشورهای ضد غربی - ضد رژیم صهیونیستی در سیاست خارجی غرب آسیای آمریکا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار گردید. (Arkman, 1387: 23)

روابط ایالات متحده آمریکا و سوریه پس از یازده سپتامبر بسیار پیچیده شده و این امر سوریه را در یک وضعیت دشواری قرار داده است و در پی آن نیز روسیه و چین و نیز برخی بازیگران منطقه‌ای مانند ایران وجود دارند. اشغال عراق و در پی آن اتهامات وارده به رژیم بشار اسد مبنی بر دخالت در عراق، مسئله تروریسم، اتهام تلاش برای دستیابی به سلاح‌های کشتار جمعی، حضور نیروهای این کشور در لبنان و تلاش برای بی‌ثباتی در لبنان با اتهام قتل رفیق حریری و حمایت از حزب... لبنان به مسائل و معضلات چالش‌برانگیز در روابط بین آمریکا و سوریه تبدیل شده است. (Sharp and Blanchard, 2013: 47)

اهداف راهبردی آمریکا در سوریه را می‌توان به‌صورت موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- کنترل گروه‌های مقاومت اسلامی از جمله حماس و حزب... و هم‌زمان هموارسازی مسیر رژیم صهیونیستی برای رسیدن به اهدافش
- ۲- اجرا و دنبال کردن سیاست بازتولید و باز تعمیر دولت‌ها در غرب آسیا برای تأمین منافع اقتصادی بلندمدت خود در این منطقه
- ۳- کنترل و تقابل نرم با سیاست‌های روسیه در غرب آسیا که عملاً در قالب جنگ سرد بین شرق و غرب به نمایش درآمده و باعث آشکار شدن سیاست‌های ضد شرقی غرب در قبال این مسئله شده است.
- ۴- انزوای ایران در منطقه و به تبع آن در نظام بین‌المللی و همچنین کنترل سیاست‌های ضد تحریم ایران
- ۵- به چنگ آوردن مجدد و اجرای سیاست‌های جدید خود در عراق که بعد از خروج نیروهای آمریکایی در آن روابط حسنه‌ای را با ایران برقرار کرده است.

۶- اجرای سیاست‌های جهانی سازی خود در قالب صدور فرهنگ لیبرال دموکراسی از هم‌پاشیده غربی در غرب آسیا که به دنبال سیاست‌های تعدیل اقتصادی در پوشش نئولیبرالیسم به این منطقه عرضه می‌شود.

۷- مسلح کردن شورشیان و گروه‌های تروریستی در منطقه

**منافع و علائق ژئوپلیتیکی اقتصادی آمریکا در سوریه شامل موارد زیر است:**

تضمین جریان انرژی منطقه به سوی غرب؛ گسترش فرهنگ آمریکایی در پوشش ایجاد دموکراسی، ایجاد بازار آزاد و سکولاریسم در منطقه؛ کوشش برای گسترش اقتصاد بازار آزاد و سکولاریسم در منطقه در پوشش ایجاد دموکراسی در جهت‌دهی به تحولات جنوب غرب آسیا؛ تضمین جریان کالاهای تجاری در منطقه به سوی غرب؛ دسترسی و تضمین پایدار به منابع انرژی؛ ضربه شدید به اقتصاد روسیه و ایران و ناامن کردن مسیر صادرات گاز؛ فروش میلیاردها دلار تسلیحات نظامی به منطقه؛ فراهم کردن صادرات گاز رژیم صهیونیستی به اروپا؛ اجرا و دنبال کردن سیاست باز تعمیر دولت سوریه برای تأمین منافع اقتصادی بلندمدت خود در این کشور؛ جلوگیری از اتصال جغرافیایی ج.ا.ایران به مدیترانه؛ تأمین امنیت انرژی و استفاده از منابع سوریه؛ رسیدن به اقتصاد غنی و توسعه بازارهای آزاد اقتصادی (مصاحبه با صاحب‌نظران، ۱۳۹۹)

**علائق و منافع ژئوپلیتیکی سیاسی آمریکا در سوریه**

آمریکا بر اساس مؤلفه‌های راهبردی خود و با نگاه به تأمین منافع منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای خود اهدافی را به شرح زیر دنبال کرد:

پیشبرد فرایند به اصطلاح صلح غرب آسیا؛ ستیز با اسلام سیاسی، با عنوان مبارزه با تروریسم و بنیادگرایی؛ جلوگیری از شکل‌گیری هژمون منطقه‌ای مخالف آمریکا و غرب؛ پیشبرد روند صلح اعراب و رژیم صهیونیستی؛ حفظ روابط آمریکا و متحدان عرب طرفدار غرب در منطقه؛ انجام اصلاحات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در سوریه در جهت تقویت دموکراسی، حقوق بشر و سایر ارزش‌های لیبرالی؛ متلاشی کردن مرزهای جغرافیایی منطقه جهت دستیابی به طرح غرب آسیا بزرگ؛ توازن قوا و برتری ژئوپلیتیکی به نفع آمریکا در منطقه؛ حفظ نهادهای منطقه‌ای بانفوذ مستقیم آمریکا؛ تغییرات بنیادین در غرب آسیا، منطبق با طرح‌هایی چون غرب آسیا جدید؛ کاهش حضور و نفوذ ج.ا.ایران در سوریه؛ کاهش حضور و نفوذ روسیه در سوریه؛

زمینه‌سازی سیاسی برای معامله قرن در محور سوریه؛ رضایت به مشارکت ایران و روسیه در حل بحران سوریه باهدف تسهیل خروج تدریجی بشار اسد از کانون قدرت؛ مخالفت با تقویت محور مقاومت (ایران، سوریه، عراق و حزب... لبنان) در منطقه؛ دودستگی کشورهای اسلامی منطقه در نوع نگاه به تحولات سوریه و در نتیجه کاهش فشارهای سیاسی، امنیتی، نظامی رژیم صهیونیستی؛ انزوای ایران در منطقه و به تبع آن در نظام بین‌المللی و همچنین کنترل سیاست‌های ضد تحریم ایران؛ تلاش آمریکا جهت رفتار ساختن روسیه در باتلاق بحران سوریه به‌منظور چشاندن طعم تلخ زهر شکست به کام پوتین ماجراجو، کاهش نفوذ ج.ا.ایران در محور مقاومت؛ همکاری رژیم صهیونیستی با کشورهای سنی مذهب منطقه و در رأس آن‌ها عربستان سعودی و ترکیه، تحت هدایت آمریکا به‌عنوان یک سرمایه راهبردی برای رژیم اشغالگر قدس؛ به چنگ آوردن مجدد و اجرای سیاست‌های جدید خود در عراق؛ اجرای سیاست‌های جهانی - سازی خود در قالب صدور فرهنگ لیبرال دموکراسی از هم‌پاشیده غربی در غرب آسیا؛ تثبیت جایگاه جهانی ایالات متحده در مسئولیت‌های بین‌المللی و تأکید بر عدم وجود جایگزین برای آن؛ سقوط حکومت بشار اسد؛ دامن زدن به اختلافات مذهبی بین مسلمانان؛ کاهش قدرت و نفوذ حزب... در منطقه لبنان؛ انجام اقدامات زیرساختی سیاسی برای معامله قرن در محور سوریه؛ کاهش حضور و نفوذ روسیه در سوریه؛ مقابله با روسیه؛ برقراری روابط مبتنی بر همکاری در موقعیت برتر سیاسی با متحدان؛ تلاش برای اشاعه دموکراسی. (مصاحبه با صاحب - نظران، ۱۳۹۹)

### علائق و منافع ژئوپلیتیکی نظامی آمریکا در سوریه

تأمین امنیت و تضمین منافع رژیم صهیونیستی؛ اتحاد با رژیم صهیونیستی؛ مقابله و یا حداقل کنترل کشورهای مخالف منافع آمریکا؛ مقابله با تروریسم و بنیادگرایی در منطقه؛ ضرورت حمایت افکار عمومی از جنگ‌ها در سطح بین‌المللی و نگرانی از واکنش‌های جهانی در صورت ورود مستقیم یک کشور به جنگ با کشور دیگر؛ کاهش و حذف تلفات نیروهای آمریکایی در سوریه؛ حفظ پرستیژ بین‌المللی به‌عنوان هدایت‌کننده جنگ و رسیدن به اهداف بدون استفاده از امکانات؛ تضعیف محور مقاومت با فرسایشی شدن جنگ‌های نیابتی؛ دستیابی به ثبات سیادت طلبانه در دو سطح جهانی و منطقه‌ای؛ تأکید بر لزوم حضور فعال آمریکا در مناقشات منطقه‌ای؛ جلوگیری از تسلط هرگونه قدرت متخاصم بر مناطق حیاتی مدنظر آمریکا؛ جلوگیری از ظهور



قدرت‌های منطقه‌ای؛ دفاع از متحدان و واکنش سریع به بحران‌ها؛ مقابله با بازیگران چالشگر ثبات سیادت طلبانه آمریکا؛ توسعه ائتلاف‌ها با بازیگران مؤثر منطقه‌ای و حضور مستقیم نظامی آمریکایی‌ها که این سیاست را از طریق امضاء پیمان‌های سیاسی و نظامی با قطر، امارات، بحرین، عربستان، عمان و عراق دنبال کرده‌اند؛ شکستن محور مقاومت؛ حفظ و تقویت و تسلیح رژیم اشغالگر قدس از طریق کاهش مقاومت در سوریه؛ انجام تحرکات نظامی جهت برقراری توازن در تحولات میدانی سوریه با کمک افراد و گروه‌ها؛ تلاش آمریکا به منظور پررنگ‌تر جلوه دادن نقش بازیگران غیررسمی (گروه‌های مختلف) در صحنه تحولات سوریه نسبت به نقش بازیگران رسمی مانند ج.ا. ایران در آن عرصه؛ جابجایی پرونده محور مقاومت به رهبری ایران به جای پرونده فلسطین به عنوان چالش اصلی دنیای اسلام و اعراب؛ کنترل گروه‌های مقاومت اسلامی از جمله حماس و حزب‌ا... و هم‌زمان هموارسازی مسیر رژیم صهیونیستی برای رسیدن به اهدافش؛ مسلح کردن شورشیان و گروه‌های تروریستی در منطقه؛ جلوگیری از شکل‌گیری یک ائتلاف ضدآمریکایی در منطقه؛ ایجاد یک سازوکار همکاری با شرکای سازش‌کار منطقه‌ای تحت رهبری آمریکا در راستای تأمین امنیت دلخواه آمریکایی؛ شکستن محور مقاومت؛ تقویت نیروهای تکفیری جهت ناامن کردن منطقه؛ مهار مخالفان آمریکا (مصاحبه با صاحب‌نظران، ۱۳۹۹)

### مدل مفهومی

با نگرش به اطلاعات جمع‌آوری شده در قالب اسناد و مدارک و مصاحبه با خبرگان مدل مفهومی علائق ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه برابر شکل ۱ ترسیم شده است.



شکل ۱: علائق ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه

## روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نوع کاربردی بوده و با استفاده از مجموعه داده‌های کیفی و کمی انجام شده است. رویکرد تحقیق آمیخته بوده و از آنجاکه در این رساله پس از توصیف واقعی و عینی محیط، با استفاده از ابزارهای لازم ضمن تحلیل محیط درزمینه خاص (علائق و منافع ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه)، تحقیق انجام شده، بنابراین از روش موردی - زمینه‌ای استفاده گردید. قلمرو زمانی تحقیق از نظر کاربردی، استفاده و بهره‌گیری از نتایج آن با فرض ثبات نسبی شرایط محیطی از سال ۱۳۹۹ تا افق زمانی ۱۴۰۴ می‌باشد. قلمرو مکانی این تحقیق کشور سوریه است و قلمرو موضوعی این تحقیق در حوزه علم ژئوپلیتیک می‌باشد برای داده‌های کمی، ویژگی‌های جامعه آماری عبارت‌اند از:

- ۱) دارای سابقه خدمت در مشاغل راهبردی و در جایگاه سرتیپی (کشوری و لشکری) و آشنایی مناسب با ژئوپلیتیک
- ۲) مسئول در یکی از سازمان‌های کشور مرتبط با موضوع تحقیق (در حال خدمت یا شاغل قبلی)

۳) مسئول در کشور سوریه (سفیر، کاردار و یا وابسته نظامی).

در این پژوهش با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق و محدودیت وجود افراد صاحب نظر، حجم جامعه آماری برای پرسش نامه و مصاحبه‌ی این تحقیق به نحوی که بتواند نیازهای علمی آن را برآورده سازد، کمتر از ۱۰۰ نفر و حجم نمونه با توجه به ویژگی‌های جامعه آماری در حدود ۵۰ نفر برابر جدول ۱ زیر برآورد گردید. لذا با توجه به حجم محدود جامعه آماری و انطباق آن با حجم نمونه، جامعه نمونه تحقیق نیز همان جامعه‌ی آماری می‌باشد که به صورت تمام شمار انتخاب شده است. در این تحقیق، نمونه‌گیری به وسیله روش هدفمند همگون، ناهمگون و گلوله برفی تا حد اشباع انجام شده است.

جدول ۱: جامعه آماری پرسشنامه

تعداد	جامعه آماری	
۱۰	فرماندهان ارشد و مسئولین رده‌بالای نظامی صاحب نظر مرتبط با مفاهیم و مسائل ژئوپلیتیک و راهبردهای دفاعی	۱
۱۰	برخی از اساتید صاحب نظر مرتبط با موضوع در دانشگاه‌های نیروهای مسلح و سایر دانشگاه‌های کشور	۲
۱۰	برخی از اعضای خبره و صاحب نظر شاغل در دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی، مجمع تشخیص مصلحت نظام و کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی	۳
۱۲	مسئولین شاغل وزارت امور خارجه در سوریه و کارشناسان مسائل آمریکا، سفراء، کارداران و...	۴
۸	مسئولین ارشد نظامی شاغل در منطقه مورد مطالعه تحقیق به عنوان مستشار یا وابسته نظامی	۵
۵۰	جمع کل	

پس از مشخص شدن خبرگان حوزه دفاعی-امنیتی نسبت به تهیه سؤالات باز جهت مصاحبه اقدام شد. برای بالا بردن روایی مصاحبه از دیدگاه‌ها و نظرات متخصصان علوم دفاعی و امنیتی استفاده شده و برای بالا بردن پایایی مصاحبه، سؤالات مصاحبه به گونه‌ای دیگر و در زمان‌های مختلف مطرح گردید. با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق و تمام شمار بودن جامعه‌ی آماری و طراحی و توزیع سؤالات پرسشنامه در دو نوبت بر اساس مشورت و اجماع نظرات

افراد صاحب‌نظر و خبره مرتبط با موضوع تحقیق، سؤالات پرسشنامه‌های این پژوهش به نحو مطلوب و قابل قبولی، اطلاعات علمی موردنیاز این تحقیق را جمع‌آوری نموده است. لذا ضمن استفاده از ضریب لاوشه، پرسشنامه‌های مزبور از روایی صوری و محتوایی با اعتبار بالایی برخوردار می‌باشد.

مقدار ضریب پایایی محاسبه‌شده برای این پرسشنامه ۰,۹۹۱ می‌باشد. گردآوری اطلاعات در این تحقیق با استفاده از روش‌های مطالعه‌ی کتابخانه‌ای (مطالعه، بررسی اسناد و بررسی نقشه‌ها) و تحقیقات میدانی (مصاحبه و پرسشنامه) به صورت ترکیبی انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق در دو مرحله انجام شد: در مرحله اول برای تعیین علائق ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه با استفاده از هم‌پوشانی ادبیات تحقیق، اسناد و مدارک و مصاحبه‌ها، به روش کیفی با ابزار تحلیل محتوی و تحلیل گفتمان علائق ژئوپلیتیکی آمریکا در سوریه احصاء گردید.

در مرحله بعد با توجه به تمام شمار بودن جامعه‌ی آماری با بهره‌گیری از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس<sup>۱</sup> با استفاده از روش‌های آماری توصیفی نظیر جداول و نمودارهای توزیع فراوانی، تحلیل انجام و از روش آماری آزمون خی ۲ برای بیان درصد اطمینان از معناداری پاسخ جامعه آماری استفاده گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

با توجه به تحقیقات میدانی و انجام مصاحبه با خبرگان، استادان و صاحب‌نظران حوزه مورد مطالعه، اهم علائق و منافع ژئوپلیتیکی آمریکا در سوریه احصاء و پس از جمع‌بندی یافته‌ها و استفاده از نظر خبرگان بر اساس پرسشنامه، از روش آماری آزمون خی دو برای بیان درصد اطمینان از معناداری پاسخ جامعه آماری استفاده گردیده و چون مقدار خی دو مشاهده‌شده این عوامل بالا بوده است و در سطح آلفای ۰,۰۵ و سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار بزرگ‌تر از ۰/۰۰۵ به دست آمده، این مقدار نشان‌دهنده معنادار شدن گویه‌ها در علائق آمریکا در سوریه است.

جدول ۲: علائق اقتصادی ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه

سطح معناداری	مقدار خی دو محاسبه شده	میانگین فراوانی پاسخ‌های داده شده	علائق اقتصادی ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه
--------------	------------------------	-----------------------------------	---

۰,۰۳۰	۷	۴,۳۰	اقدامات زیرساختی برای حضور شرکت‌های آمریکایی برای بازسازی سوریه
۰,۰۰۰	۱۶,۱۲	۴,۳۸	بهره‌برداری از منابع نفتی، کشاورزی و معادن موجود
۰,۰۰۰	۴۱,۲	۴,۴۸	ضربه به اقتصاد روسیه و ایران و ناامن کردن مسیر صادرات آن‌ها
۰,۰۰۰	۳۶,۶۴	۴,۶۸	مسابقه تسلیحاتی و فروش میلیاردی دلار تسلیحات نظامی به کشورهای عربی

جدول ۳: علائق سیاسی ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه

سطح معناداری	مقدار خی دو محاسبه- شده	میانگین فراوانی پاسخ‌های داده‌شده	علائق سیاسی ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه
۰,۰۰۰	۳۶,۶۴۰	۴,۶۸	پشتیبانی و تأمین امنیت رژیم صهیونیستی و دفاع همه‌جانبه از آن
۰,۰۰۰	۴۲,۰۴۰	۴,۷۰	جلوگیری از شکل‌گیری هژمون منطقه‌ای مخالف آمریکا و غرب
۰,۰۰۰	۲۱,۸۸۰	۴,۵۴	تثبیت جایگاه جهانی ایالات متحده در مسئولیت‌های بین‌المللی و تأکید بر عدم وجود جایگزین برای آن و توازن قوا و برتری ژئوپلیتیکی به نفع آمریکا در منطقه
۰,۰۰۰	۳۱,۳۶۰	۴,۶۴	ایجاد یک سازوکار همکاری با شرکای سازش کار منطقه‌ای تحت رهبری آمریکا در راستای تأمین امنیت دلخواه آمریکایی
۰,۰۰۰	۵۰,۰۸۰	۴,۷۶	کاهش و در صورت امکان از بین بردن اثرگذاری و نقش‌آفرینی محور مقاومت در جنوب غرب آسیا

جدول ۴: علائق نظامی ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه

سطح معناداری	مقدار خی دو محاسبه- شده	میانگین فراوانی پاسخ‌های داده‌شده	علائق نظامی ژئوپلیتیک آمریکا در سوریه
--------------	-------------------------	-----------------------------------	---------------------------------------

۰,۰۰۰	۴۶,۳۶۰	۴,۷۴	تضعیف نظامی حزب... و محور مقاومت با فرسایشی شدن جنگ- های نیابتی
۰,۰۰۰	۲۳,۶۸۰	۴,۵۶	کاهش حضور و نفوذ مستشاری ج.ا.ایران و روسیه در سوریه
۰,۰۰۰	۳۵,۲۸۰	۴,۳۶	تقویت و مسلح کردن گروه‌های تروریستی - تکفیری و شورشیان جهت ناامن کردن منطقه
۰,۰۰۰	۱۷,۴۴۰	۴,۴۸	حمایت بیشتر از کردهای شمال سوریه جت مهار کشورهای همسایه چون عراق، ترکیه، سوریه و ایران و هموارسازی تجزیه سرزمینی سوریه
۰,۰۰۰	۴۶,۳۶۰	۴,۷۴	قطع نمودن پل ارتباط لجستیک ایران به حزب... و محور مقاومت

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

### الف - نتیجه‌گیری:

روابط ایالات متحده آمریکا و سوریه پس از یازده سپتامبر بسیار پیچیده شده و این امر سوریه را در یک وضعیت دشواری قرار داده است، اشغال عراق و در پی آن اتهامات وارده به رژیم بشار اسد مبنی بر دخالت در عراق، مسئله تروریسم، اتهام تلاش برای دستیابی به سلاح‌های کشتار جمعی، حضور نیروهای این کشور در لبنان و تلاش برای بی‌ثباتی در لبنان با اتهام قتل رفیق حریری و حمایت از حزب... لبنان به مسائل و معضلات چالش‌برانگیز در روابط بین آمریکا و سوریه تبدیل شده است. (کریم‌خانی، ۱۳۹۵: ۱۱۰ - ۷۳) سیاست خارجی آمریکا در دوران جنگ سرد در ناحیه غرب آسیا بر پایه حمایت و پشتیبانی از رژیم صهیونیستی و نظام‌های اقتدارگرای ضد کمونیست منطقه بود. فروپاشی اتحاد شوروی و سپس رویداد یازده سپتامبر مفهوم امنیت ملی از نگاه سیاستمداران آمریکایی را تغییر داد. یک‌جانبه‌گرایی و مبارزه با تروریسم و تضعیف کشورهای ضد غربی - ضد رژیم صهیونیستی در سیاست خارجی غرب آسیای آمریکا جایگاه ویژه‌ای پیدا کرد. در این راستا طرح غرب آسیای بزرگ باهدف گسترش دموکراسی و تضعیف کشورهای ضد غربی و گروه‌های تندرو اعلام و برخی از حکومت‌های اقتدارگرای ضد غرب مانند حکومت صدام با مداخله نظامی آمریکا سقوط کردند؛ اما در ادامه، تهدیدات تروریستی و گسترش بنیادگرایی و وجود سلاح‌های کشتار جمعی در غرب آسیا سبب شد تا ایالات متحده یک سیاست دوگانه را در منطقه در پیش گیرد. سوریه که از مخالفان سرسخت طرح غرب آسیای بزرگ بشمار می‌آید، آمریکا را متهم کرد که هدفش تکه‌تکه کردن

کشورهای عربی غرب آسیا است. سیاست آمریکا در غرب آسیا همواره چندوجهی بوده است. به‌طور کلی غربی‌ها داعش و امثال داعش را مشکل اصلی منطقه نمی‌دانند، بلکه از دید آن‌ها مشکل، قوت محور مقاومت و ایفای نقش آن در تهدید رژیم صهیونیستی و عرض‌اندام در برابر سیاست‌های غربی‌ها در منطقه جنوب غرب آسیاست. از همپوشانی مصاحبه‌های انجام‌شده و ادبیات تحقیق مهم‌ترین علائق ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی ایالات متحده آمریکا در سوریه به شرح ذیل می‌باشد:

### الف) علائق اقتصادی

- اقدامات زیرساختی برای حضور شرکت‌های آمریکایی برای بازسازی سوریه
- بهره‌برداری از منابع نفتی، کشاورزی و معادن موجود در سوریه
- تضمین جریان کالاهای تجاری در منطقه به‌سوی غرب
- فراهم کردن صادرات گاز رژیم صهیونیستی به اروپا
- مسابقه تسلیحاتی و فروش میلیاردها دلار تسلیحات نظامی به کشورهای عربی
- جلوگیری از اتصال جغرافیایی ج.ا.ایران به مدیترانه
- تضمین جریان انرژی منطقه به‌سوی غرب
- رسیدن به اقتصاد غنی
- ضربه به اقتصاد روسیه و ایران و ناامن کردن مسیر صادرات آن‌ها
- دسترسی و تضمین پایدار دسترسی به منابع انرژی (از موضوعات مهم استراتژیک و جزء لاینفک منافع ایالات متحده است).
- گسترش فرهنگ آمریکایی در پوشش ایجاد دموکراسی، ایجاد بازار آزاد و سکولاریسم در منطقه

### ب) علائق سیاسی

- پشتیبانی و تأمین امنیت رژیم صهیونیستی و دفاع همه‌جانبه از آن
- حذف یکی از کشورهایی که ثبات سیادت طلبانه آمریکا را به طرق مختلف در منطقه غرب آسیا به چالش کشیده است.
- جلوگیری از شکل‌گیری هژمون منطقه‌ای مخالف آمریکا و غرب
- پیشبرد روند صلح اعراب و رژیم صهیونیستی

- انجام اصلاحات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در سوریه در جهت تقویت دموکراسی، حقوق بشر و سایر ارزش‌های لیبرالی
- کاهش نفوذ ج.ا.ایران در محور مقاومت
- تثبیت جایگاه جهانی ایالات متحده در مسئولیت‌های بین‌المللی و تأکید بر عدم وجود جایگزین برای آن و توازن قوا و برتری ژئوپلیتیکی به نفع آمریکا در منطقه
- تغییر وضع موجود در سوریه آخرین رگه‌های نفوذ روسیه در غرب آسیا را به چالش می‌کشاند.
- ایجاد یک سازوکار همکاری با شرکای سازش‌کار منطقه‌ای تحت رهبری آمریکا در راستای تأمین امنیت دلخواه آمریکایی
- پیشبرد فرایند به اصطلاح صلح غرب آسیا
- کاهش و در صورت امکان از بین بردن اثرگذاری و نقش‌آفرینی محور مقاومت در جنوب غرب آسیا
- حمایت آمریکا از مخالفان سوریه، آن کشور را مدافع دموکراسی در منطقه نشان می‌دهد. تأثیر مهم این موضوع افزایش قدرت نرم آمریکا در منطقه است.
- سقوط بشار اسد، نفوذ آمریکا در غرب آسیا را افزایش داده و بر قدرت جهانی این کشور تأثیر مستقیم می‌گذارد و می‌تواند به حفظ برتری جهانی از طریق برتری در مناطق نائل آید.
- کاهش حضور و نفوذ روسیه در سوریه

### ج) علائق نظامی

- تضعیف نظامی حزب... و محور مقاومت با فرسایشی شدن جنگ‌های نیابتی
- کاهش و حذف تلفات نیروهای آمریکایی در سوریه
- کاهش حضور و نفوذ مستشاری ج.ا.ایران و روسیه در سوریه
- ضرورت حمایت افکار عمومی از جنگ‌ها در سطح بین‌المللی و نگرانی از واکنش‌های جهانی در صورت ورود مستقیم یک کشور به جنگ با کشور دیگر
- تقویت و مسلح کردن گروه‌های تروریستی - تکفیری و شورشیان جهت ناامن کردن منطقه
- تأکید بر لزوم حضور فعال آمریکا در مناقشات منطقه‌ای
- حمایت بیشتر از کردهای شمال سوریه جهت مهار کشورهای همسایه چون عراق، ترکیه، سوریه و ایران و هموارسازی تجزیه سرزمینی سوریه



- جلوگیری از ظهور قدرت‌های منطقه‌ای
- قطع نمودن پل ارتباط لجستیک ایران به حزب... و محور مقاومت
- حفظ پرستیژ بین‌المللی به‌عنوان هدایت‌کننده جنگ و رسیدن به اهداف بدون استفاده از امکانات
- تأمین امنیت و تضمین منافع رژیم صهیونیستی.
- تلاش آمریکا به‌منظور پررنگ‌تر جلوه دادن نقش بازیگران غیررسمی (گروه‌های مختلف) در صحنه تحولات سوریه نسبت به نقش بازیگران رسمی (مانند ج.ا. ایران) در آن عرصه
- دفاع از متحدان و واکنش سریع به بحران‌ها
- مقابله با بازیگران چالشگر ثبات سیادت طلبانه آمریکا

#### ب- پیشنهادها:

- ۱) با توجه به این‌که منافع آمریکا در منطقه غرب آسیا تجزیه سوریه با تقویت جریان کردها در این کشور می‌باشد، پیشنهاد می‌گردد ج.ا.ایران با تعامل با ترکیه، عراق و آذربایجان با انعقاد پیمان منطقه‌ای با این راهبرد آمریکا مقابله نماید.
- ۲) یکی از تعارضات ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران با آمریکا حمایت از گروه‌های تروریستی-تکفیری در سوریه است لذا پیشنهاد می‌گردد ستاد کل نیروهای مسلح با استفاده از ظرفیت عملکردی سپاه قدس در راستای علائق نظامی جمهوری اسلامی ایران در سوریه در خصوص بازطراحی و سازماندهی ارتش و نیروی مردمی سوریه (دفاع وطنی) اقدام و از حمایت آمریکا از گروه‌های تروریستی در سوریه جلوگیری نماید.
- ۳) با توجه به تجربه جنگ‌های اخیر در منطقه غرب آسیا در مقابله با گروه‌های تکفیری - تروریستی، توسعه همکاری‌های نظامی ج.ا.ایران با کشور سوریه با در نظر گرفتن ملاحظات قابل انجام است. لذا پیشنهاد می‌گردد در این زمینه طرح‌ریزی و اقدامات لازم معمول گردد.
- ۴) پیشنهاد می‌گردد با استفاده از موقعیت هارتلندی (ارتباطی، ژئوپلیتیکی و انرژی) ائتلاف مقاومت اسلامی با محوریت ج.ا.ایران و سایر کشورهای مسلمان منطقه مخصوصاً ترکیه جهت مقابله با ائتلاف کشورهای خلیج فارس با آمریکا تشکیل شود.

## فهرست منابع

### الف - منابع فارسی:

- افضل‌ی، رسول و همکاران (۱۳۹۵)، "بررسی و تحلیل پیامدهای ژئوپلیتیکی بحران سوریه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، تهران، سال چهاردهم، شماره ۵۰
- جعفری، علی‌اکبر و منفرد، سیدقاسم (۱۳۹۰)، "رفتار سنجی آمریکا در قبال دومینوی انقلاب‌های خاورمیانه"، فصلنامه آفاق امنیت، سال چهارم، شماره ۱۱
- حافظ‌نیا، محمدرضا؛ رشید، غلامعلی؛ پرهیزکار، اکبر و افشردی، محمدحسین (۱۳۸۶)، "الگوی نظری طراحی راهبرد دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی"، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک (علمی - پژوهشی)، انجمن ژئوپلیتیک ایران، تهران، سال سوم، شماره دوم
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۵)، "گسل‌های ژئواستراتژیک فعال در جهان"، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۱۲، شماره ۴
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۶)، "اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک"، مشهد، انتشارات پاپلی
- رشید، غلامعلی (۱۳۸۷)، "نقش عوامل ژئوپلیتیک در راهبرد دفاعی (مطالعه موردی ایران نسبت به عراق)"، رساله دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس
- شمس دولت‌آبادی، سید محمودرضا (۱۳۸۶)، "علائق ژئوپلیتیک و راهبرد ملی ایران"، رساله دکتری، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۲)، "مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران"، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، تهران، جلد چهارم

- مرشایمر، ج (۱۳۸۹)، "تراژدی سیاست بین‌الملل"، ترجمه غ. احمدی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- میرحیدر، ذره (۱۳۸۱)، "مبانی جغرافیای سیاسی"، تهران، انتشارات سمت
- نیاکویی، سیدامیر (۱۳۹۲)، "بررسی بحران‌های عراق و سوریه در پرتو نظریه‌های امنیتی"، فصلنامه سیاست جهانی، شماره ۳
- نیاکویی، سیدامیر، اسمعیلی، علی و ستوده، علی اصغر (۱۳۹۲)، "تبیین راهبرد امنیتی ایران در قبال بحران سوریه (۲۰۱۱-۲۰۱۳)"، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال سوم، شماره اول
- هسن، برت و پترتافت، آندره‌ویول (۱۳۹۲)، "راهبردهای امنیتی و نظم جهانی آمریکایی قدرت از دست رفته"، ترجمه سیدامیر نیاکویی و احمد جانسیز، رشت، انتشارات دانشگاه گیلان

#### ب- منابع انگلیسی:

- Arkman, (2011). "The false hope of revolution in syria"
- Mearsheimer, J. (2001). "The tragedy of great power, strategic depth", available at: <http://www.cssforum.com.pk/css>
- Saradzyan, Simon (2015). "U.S. and Russia Share a Vital Interest in Countering Terrorism", Available at: <http://belfercenter.ksg.harvard.edu>.
- Sharp, Jeremy M. and Blanchard, Christopher M. (2013). "Armed Conflict in Syria: U. S. and International Response". Congressional Research service(CRS) Report for Congress, 7-5700, June, Available at: <http://www.crg.gov>.